

El Sanatori de Fontilles, una solució necessària a les primeries del s. XX

José Ramón Gómez

Director Mèdic - Sanatori de Fontilles

La lepra va ser una malaltia que va afectar de forma important Europa durant els segles VII i VIII i que no presenta declivis importants fins al XIV. S'ha relacionat amb les morts per fam, guerres i altres malalties com la pesta, la verola, o el còlera: comparteix amb aquestes pandèmies que van afectar el nostre continent durant segles moltes coincidències, com són les mesures d'aïllament dels malalts, la millora de les condicions de vida o l'aparició de la tuberculosi.

Malgrat el declivi, la lepra va persistir a Europa i és, al segle XIX, a Noruega (país molt afectat) on es van realitzar importants avenços en la lluita contra la malaltia. Considerada per Danielsen i Boeck com una malaltia congènita va ser el seu deixeble Hansen qui va descobrir l'agent causal l'any 1873, un germen conegut com el *Mycobacterium leprae*.

És llavors, a finals del segle XIX, quan aquesta plaga es va estendre per Espanya, amb una intensitat especial a la regió valenciana i molt especialment a la nostra comarca.

Van ser metges valencians els preocupats per la magnitud del problema. Entre ells destaquen el Dr. J. B. Peset, el dermatòleg Zuriaga i el Dr. Poquet, metge de Parcent. Com a dada, si el 1849 no hi havia cap malalt a Parcent, el 1887 n'hi havia 60 infectats d'una població aproximada de 800 habitants.

L'any 1888, el Dr. O. Codina informà de la necessitat d'aïllament dels malalts, molts dels quals vivien marginats en coves i cases de camp, així com de les pèssimes condicions de vida i de la necessitat de construir una leproseria ací, a la Marina. El Dr. Calatayud exposà la situació de la lepra en pobles molt afectats com Pedreguer.

La Diputació d'Alacant el 1887 va plantejar la construcció d'una leproseria a Parcent amb una capacitat de 100 llits però a finals de segle la idea no s'havia desenvolupat.

És així que el Sanatori de Fontilles no va aparèixer en aquesta localització geogràfica per atzar sinó per necessitat. En aquells anys no existia cap medicació útil i aquesta malaltia crònica mutilant i desfigurativa, considerada molt contagiosa provocava tal dany que els malalts eren rebutjats fins i tot per les persones més properes.

La nit del 15 desembre 1901, sopant plegats al poble de Tormos, el Pare jesuïta Carlos Ferris i el seu amic D. Joaquín Ballester van escoltar els laments d'un dels afectats de lepra del poble. D'allí va sorgir l'espurna que va culminar en la inauguració del Sanatori de Fontilles el 17 de gener de 1909. El propòsit dels dos prohoms: proporcionar una vida més digna als leprosos.

El 9 gener de 1903, finalment, van trobar la localització adequada per al futur leprocomi. Estava situat en el focus de la lepra, al districte de Pego, i terme municipal de la Vall de Laguar. La seua extensió era de 739 000 m² i va ser comprat a setenta petits propietaris. El Patronat

de Fontilles buscava un lloc extens, elevat sobre el nivell del mar, distant de les poblacions, protegit dels vents humits i freds; una terra laborable i seca, amb aigua abundant, pura i suficient per al proveïment dels asilats i el sosteniment de vint fanecades de terra. Aquests eren els consells que va donar el metge de Xàbia i precursor del Sanatori, el Dr. Jaime González Castellanos.

El 17 gener de 1909 arribaren al Sanatori els primers vuit malalts, tots procedents de llocs propers: dos de Murla, dos de Benitatxell, un de Sagra, un de la Vall de Laguar, un de Sanet i un de Benigembla.

Durant els primers anys, fins el 1920, el 98% dels malalts procediren de la Comunitat Valenciana. Eren assistits sense cap medicació específica. L'objectiu era millorar les condicions de vida (alimentació, higiene, disminució de l'amuntegament, eliminar altres infeccions o malalties que complicaven l'evolució de la malaltia, així com la cura diària de ferides, lesions nasals i bucofaríniques secundàries a la lepra).

En general, els pacients que arribaven al Sanatori ho feien en un estat avançat de la malaltia, d'anys d'evolució, de diagnòstic tardà, contagiadors, del sexe masculí, procedents del medi rural i, la majoria d'ells, analfabets. Aproximadament, la quarta part moria en el primer any d'estada.

A la dècada de 1920, el 70% dels pobles de les dues Marines registraven malalts de lepra.

En la dècada de 1930 Fontilles es converteix en el centre de referència de la malaltia i comença a acollir a malalts d'altres regions. En aquesta dècada, només el 36% dels ingressos procedeix d'aquesta Comunitat. La lepra en aquests anys suposà un problema de salut pública important, fonamentalment a Andalusia. El govern espanyol sempre va tenir la intenció de crear una leproseria a Andalusia, atesa la important endèmia existent, però aquesta actuació mai no es va dur a terme. Davant d'aquest dèficit assistencial, molts pacients andalusos van començar a ser derivats a Fontilles.

Tenint en compte que fins els anys 40 no es va disposar de medicació específica per a la lluita contra el germen, la presència de Fontilles com a punt de referència en el control de la lepra i la separació dels pacients al centre va poder tenir un efecte beneficiós per als habitants dels pobles afectats. A més, les millores socials que oferia el Sanatori van augmentar notòriament la qualitat de vida dels pacients.

El 1941, a Carville (EUA), el Dr. Faget descobrí i utilitzà la primera droga útil capaç de lluitar i destruir el germen responsable de la malaltia, el Promin. Aquesta droga començà utilitzar-se a Fontilles el 1945. Posteriorment, durant els anys 60 i 70 es descobriren noves drogues, Clofazimina i Rifampicina. El 1982, l'Organització Mundial de la Salut aconsellà l'ús de la Poliquimioteràpia, un conjunt de tres drogues (Dapsona, Clofazimina i Rifampicina) per al tractament de la malaltia.

